

ZICH VERHOUDEN TOT (ANTI)-WOKE-ISM DE VISIE VAN ORBIT VZW

ORBIT vzw, 2022

Waarom deze tekst?	1
Woke in context	2
Woke en de vrije meningsuiting	3
Woke en woordgebruik – het belang van woorden	4
Woke en cancel-culture	5
Voor welke houding kiest ORBIT?	6
Tot slot	8

Waarom deze tekst?

- ORBIT vzw zet zich in voor een **gelijke toegang tot grondrechten en gelijke kansen voor iedereen**¹. Dit gaat hand in hand met de aanpak van racisme en discriminatie.
- **In gesprekken over gelijke kansen en racisme krijgt woke-ism de laatste tijd steeds meer aandacht.** De term werd oorspronkelijk gebruikt om structureel racisme aan te kaarten. Ondertussen heeft de term een bredere betekenis gekregen. Daar schuilen enkele gevaren in.

Het **maatschappelijk debat over woke-ism bepaalt namelijk mee hoe we als samenleving over sociale vraagstukken denken en ons ertoe verhouden.** De term wordt politiek ingezet als middel om gelijke kansen na te streven, maar ook om acties voor gelijke kansen te vermijden.

- In deze nota reiken we daarom enkele handvaten aan over **hoe ORBIT vzw zich tot woke-ism en anti-woke-ism verhoudt.** We schetsen de **context van de term** zelf en het **gebruik ervan.** We kaderen het belang om tegelijk op **woordgebruik te letten** en **actie te voeren voor gelijkwaardigheid.**

¹ Zie onze missie en visie op www.orbitvzw.be

Samengevat

- We kiezen ervoor om zelf de **term 'woke' niet te gebruiken**.
- We **herkaderen gesprekken over woke-ism** tot de essentie: **hoe kunnen we samen werk maken van gelijke kansen en structureel racisme/seksisme/homofobie... aanpakken?**
- **Letten op beeldvorming, taalgebruik en wie het woord heeft**, is daarbij belangrijk en dient samen te gaan met **concrete acties**.
- We kiezen om daarover **op een verbindende manier** in gesprek te gaan, vanuit de vaststelling we zo **meer impact** kunnen hebben.

Woke in context

a) Oorsprong

- De uitdrukking 'Stay Woke' werd voor het eerst gebruikt in de jaren '60 in de Verenigde Staten door Zwarte gemeenschappen. 'Stay Woke' was een oproep om bewust te worden van structureel racisme. Bovendien wees de uitspraak op het feit dat die bewustwording een **leerproces** is, dat nooit af is. We kunnen **steeds bijleren over hoe racisme werkt en hoe we het succesvol kunnen aanpakken**.
- In 2013 gebruikte **de Black Lives Matter**-beweging de term vooral om politiegeweld tegen Afro-Amerikaanse mensen aan te kaarten. De term kreeg door het succes van de beweging een **internationale weerklank**.

b) In België: vooral gebruikt als label tegen gelijke kansen

- Sindsdien vond de term ook in België ingang. **De definitie werd verbreed**: voor vele mensen doelt woke-ism op de aanpak van racisme, seksisme, homofobie, transfobie en andere vormen van discriminatie en ongelijkheden.

Het **leerproces** dat 'Stay Woke' inhoudt, lijkt daarbij **wat naar de achtergrond verdwenen** te zijn: 'woke zijn' lijkt meer een resultaat – ik ben bewust van discriminatie en uitsluiting – dan een voortdurend streven naar meer gelijke kansen en grondrechten voor iedereen.

- In België wordt de term 'woke' vooral **gebruikt als een label om mensen die voor gelijke kansen pleiten de mond te snoeren**. Woke-ism betekent in dat geval 'overgevoelig zijn', 'overdrijven over de ernst van het probleem van discriminatie in België', 'polariseren' of 'op een verkeerde manier gelijke kansen bepleiten'.
- De manier waarop de term 'woke' gebruikt wordt, heeft **verschillende gevolgen**:
 - Woke-ism is een **containerbegrip** geworden: een verscheidenheid aan doelstellingen en vormen van activisme worden samengevat als 'woke-ism'.
 - Het zorgt voor **polarisering**: de term lijkt namelijk **twee radicaal tegengestelde groepen** tegen elkaar op te zetten: woke of niet woke.
 - De term leidt tot een **versplintering van de strijd voor gelijke kansen**. Verschillende activistische groepen gaan namelijk anders om met het label dat hen 'extern'

opgelegd wordt: sommigen claimen de term als een geuzennaam, anderen zetten er zich tegen af en nemen op die manier afstand van bepaalde vormen van activisme.

- **Labels gebruiken** om stemmen voor meer gelijke kansen en menswaardigheid het zwijgen op te leggen, is niet nieuw.

Ook de **labels 'politiek correct' of 'linkse kerk'** hebben een soortgelijke impact op het streven naar gelijke kansen: ze zetten personen of organisaties 'op hun plaats', zorgen er zo voor dat er geen verandering komt en houden bijgevolg bestaande machtsstructuren in stand.

Daarmee is **de aandacht afgeleid van waar het echt om draait: structurele discriminaties aanpakken**. Woke-ism in het vizier nemen, is dus soms een (onbewust) verdedigingsmechanisme of een bewuste aanvallende strategie om kritiek af te slaan en zelf bepaalde voordelen te behouden.

Woke en de vrije meningsuiting

Sommige mensen zien woke-ism als een aanval op het recht op de vrije meningsuiting.

a) Een belangrijk grondrecht

- Voor ORBIT is het recht op de vrije meningsuiting een **belangrijk grondrecht**, dat beschermd moet worden **in verhouding tot andere grondrechten**.
- We stellen vast dat het **recht op een vrije meningsuiting stevig verankerd is in de wetgeving en de praktijk**: alleen doelbewust aanzetten tot haat, geweld, discriminatie of segregatie in een publieke context op basis van een door de wet beschermd criterium (afkomst, geslacht, vermogen...) is strafbaar. Het aantal mensen dat op die basis berecht wordt, is zeer klein.

b) ... hand in hand met gelijke kansen

- We pleiten voor een vrije meningsuiting die **samengaat met het realiseren van gelijke kansen en rechten voor iedereen**. In dit opzicht zijn enkele tendensen verontrustend:
 - de vrije meningsuiting wordt **vaak ingeroepen** door mensen met een grote zichtbaarheid en macht, **om racistische, seksistische, homofobe... uitspraken goed te praten**. In naam van het 'vrije woord' worden tal van bevolkingsgroepen verdacht gemaakt, ontmenselijkt en gekwetst. Dit heeft vergaande gevolgen voor hun welbevinden en levenskansen.
 - **Onbegrensde discriminerende uitspraken brengen de vrije meningsuiting in het gedrang**: tal van mensen durven geen publiek standpunt meer in te nemen omdat ze dan het risico lopen doelwit te worden van het verwijt 'woke' te zijn of zelfs van doelbewuste haatcampagnes.
- Er dient daarom een **onderscheid** gemaakt te worden tussen...
 - **wat we mogen zeggen** – dit recht is zeer breed en dient breed te blijven.

- **wat we effectief uitspreken** – op dit vlak dragen we samen een **individuele en een collectieve verantwoordelijkheid**:
 - stilstaan bij **het effect van wat we zeggen** op onszelf, anderen en de samenleving.
 - daarbij rekening houden dat **wat één persoon zegt niet op zichzelf staat**, maar deel uitmaakt van een bredere context van uitspraken (door anderen) over dit thema.
 - op die basis **bewuste keuzes** te maken over wat we al dan niet uiten.

c) ... en meer democratische spreektijd en beslissingsvoering

- Het **recht op vrije meningsuiting is een recht voor iedereen**. In de praktijk is dit recht **ongelijk verdeeld naargelang de bevolkingsgroep**: witte, langgeschoolde, financieel krachtige mensen, hetero's, mannen – en in het bijzonder rijke, witte, heteroseksuele, langgeschoolde mannen – nemen en krijgen gemiddeld **onevenredig veel het woord** en zijn **oververtegenwoordigd in beslissingsorganen** (plaatsen waar woorden dus ook tot acties leiden). Ze beslissen vaak ook wie het woord krijgt, welke woorden gepast zijn, waarmee gelachen mag worden, waardoor mensen zich gekwetst mogen voelen en hoe racisme al dan niet bestreden moet worden.
- Het **recht op vrije meningsuiting zonder democratie** en de daarbij horende erkenning van minderheidsposities, is **betekenisloos**. Het is net alsof men stelt: 'Je mag zeggen wat je wilt, maar ik houd er toch geen rekening mee'.

Het recht op vrije meningsuiting beschermen, gaat dus hand in hand met een **eerlijkere verdeling** van de **spreektijd, zichtbaarheid en erkenning** voor verschillende bevolkingsgroepen en **hun participatie in het perspectief van een democratische besluitvorming**.

- Wanneer pogingen in die richting ondernomen worden, krijgen vele mensen die lange tijd op dit vlak bevoordeeld werden, het gevoel dat 'de vrije meningsuiting in het gedrang komt'. Daar zijn verschillende redenen voor:
 - Mensen vrezen mogelijk (onbewust) dat meer spreektijd, zichtbaarheid en beslissingsrecht voor anderen tot minder spreektijd, zichtbaarheid en beslissingsrecht voor zichzelf leidt.
 - Lange tijd gold de regel dat alleen witte mannen rationeel, vrij, dragers van universele waarden en normen waren. Tot op vandaag maakt deze erfenis onbewust deel uit van de identiteit van tal van mensen. Het aan bod laten komen van andere legitieme stemmen botst daarmee.

Woke en woordgebruik – het belang van woorden

Woke-ism wordt vaak gelinkt aan het **letten op beeldvorming, woord- en taalgebruik over bepaalde bevolkingsgroepen**. Sommigen stellen zich vragen bij het nut om woorden aan te passen.

Voor ORBIT maakt **het bewust omgaan met taal en beelden ontegensprekelijk deel uit van de strijd voor gelijke kansen**.

a) Woorden scheppen onze realiteit.

- Ze dragen **waarden en normen** in zich.
- Ze roepen **bepaalde gevoelens** op. *Watertermen over migratie (migratiestromen, indijken, toevloed...) roepen bijvoorbeeld angst op.*
- Ze hebben een effect op **hoe we naar de wereld kijken** en met elkaar omgaan.
- Sommige termen **ontmenselijken** groepen (*bijv. door mensen als 'illegaal' te bestempelen*), benadrukken het verschil of vestigen de aandacht op het al dan niet **behoren tot de eigen groep** (*door begrippen als 'allochtonen', 'vreemdelingen', 'mijn Turkse buur' tegenover 'Antwerpenaars', 'onze vrijwilligers', 'mijn buur'...*).
- Woorden **leiden tot actie** of **staan actie in de weg**.

b) Woorden kunnen kwetsen.

Die kwetsuren hangen niet af van de bedoeling van wie dit woord gebruikt. Ze zijn gelinkt aan de **specifieke geschiedenis** van elk woord:

- Elk woord ontstaat in een **specifieke context** (*bijv. kolonisatie, slavernij, discriminatie...*), met een **bepaalde betekenis** en **doel** (*bijv. beledigen, kleineren*).
- Elk woord **draagt die context, oorspronkelijke betekenis en bedoeling met zich mee**, los van de bedoeling van diegene die het woord vandaag gebruikt.

Ook de **maatschappelijke positie** van de groep die door een bepaald woord benoemd wordt, speelt een belangrijke rol bij kwetsuren.

- Maakt een groep structureel racisme/seksisme/homofobie... mee, dan is het belangrijk extra bewust om te gaan met termen waarmee deze bevolkingsgroep benoemd wordt.
 - Bepaalde woorden, beelden en uitspraken houden **discriminatie in stand**.
 - Woorden zijn **niet los te zien van een maatschappelijke context** waarin racisme, seksisme, homofobie... nog steeds **structureel ingebed** zijn.
- Herhaalde kwetsuren hebben niet alleen impact op het welbevinden, maar ook op de **levenskansen**. Ze kunnen er immers toe leiden dat mensen op zichzelf terugplooiën, minder in zichzelf geloven of gezondheidsproblemen ontwikkelen.

c) Woorden én daden.

- Het volstaat niet om enkel te letten op woord-, taal- en beeldgebruik. Er zijn **ook concrete acties nodig** om mensen toegang te geven tot grondrechten en een gelijkwaardige behandeling. Het is een EN-EN verhaal.

Woke en cancel-culture

- Soms wordt woke-ism gelijk gesteld met 'cancel culture'. Iemand 'cancelen' betekent bepaalde publieke figuren of organisaties boycotten en hen geen platform meer geven omwille van (herhaaldelijk) problematisch seksistisch/racistisch/homofob... gedrag.

- Sommigen gebruiken 'cancelen' als middel om **afkeur te tonen** en **druk uit te oefenen** zodat een persoon/organisatie verantwoordelijkheid opneemt voor bepaald gedrag of uitspraken die structurele ongelijkheid bevorderen.
- Hoewel de doelstelling is om gelijke kansen te stimuleren, dient er geval per geval een kosten-batenanalyse gemaakt te worden. Cancelen houdt namelijk verschillende risico's in:
 - Sommige mensen beschikken over een grote zichtbaarheid en gebruiken het feit dat ze gecanceld werden om nog meer aandacht te krijgen.
 - De gevolgen voor de gecancelde persoon/organisatie en de persoon die cancelt kunnen groter zijn dan de geboekte vooruitgang inzake gelijke kansen.
 - Het kan de weerstand tegen gelijke kansen bij volgers van die persoon/organisatie net vergroten.

Voor welke houding kiest ORBIT?

Steunend op de voorgaande analyse, kiest ORBIT voor deze basishouding:

a) Geen gebruik van de labels 'woke' en 'cancelen'.

We labelen onszelf of anderen niet als 'woke'. De term wordt in België namelijk te veel als negatief beladen term gebruikt en politiek ingezet tegen gelijke kansen. Ook de uitdrukking 'cancelen' gebruiken we niet.

b) Woord-, taal- en beeldgebruik ten dienste van gelijke kansen en menswaardigheid.

- **ORBIT ontwikkelt een dynamisch lexicon rond woordgebruik rond diversiteit en migratie.**

Het lexicon is niet af: het evolueert samen met de veranderende maatschappelijke context.

- **We zijn aandachtig voor kwetsuren door ons eigen woord-, taal-, beeldgebruik of gedrag.**

Wanneer we merken dat we iemand door een woord, beeld of gedrag gekwetst hebben, stellen we **herstel en zorg** voorop: we durven erkennen dat we gekwetst hebben, bieden onze verontschuldiging aan en proberen samen met de betrokkene een uitweg te vinden.

- **We gaan op verbindende manier in gesprek over problematisch woord-, taal-, beeldgebruik of gedrag.**

We houden daarbij rekening met volgende leidende principes:

- **Verandering vergt altijd een inspanning en roept soms weerstand op.** Mensen zijn een bepaald woord gewoon of zijn zich niet altijd bewust van de impact van hun woorden of gedrag. Het vraagt tijd om een ander woord te leren gebruiken of gedrag bij te sturen.

- o Sommige mensen maken **een identiteitskwesitie** van vrije meningsuiting, woordgebruik en tradities.

Het veranderen van bepaalde woorden of aanpassen van bepaalde gewoontes hoeft echter niet te botsen met wie iemand is. Het maakt ook deel uit van onze cultuur en identiteit om **voortdurend met de context mee te evolueren**. Ook het **streven naar gelijke kansen en zorg dragen** voor elkaar zijn kernwaarden van vele mensen. In gesprekken over woordgebruik kunnen we dit centraal stellen: 'je bent voorstander van een goede functionerende samenleving voor iedereen of van gelijke kansen, dus vind je het ongetwijfeld oké om daarop te letten'.

- o Vanaf dat we de indruk geven iemands vrijheid te beknotten, verliezen we aan impact. Mensen 'cancelen', met de vinger wijzen of bepaalde woorden of gedrag radicaal afwijzen of verbieden leidt meestal **tot defensieve reacties**. Het vergroot de weerstand en staat duurzame verandering in de weg.

Er zijn andere mogelijkheden:

- o Een actieve luisterende houding aannemen.
- o Zelf consequent andere woorden gebruiken.
- o Vragen waarom iemand dat bepaald woord gebruikt.
- o Zo feitelijk mogelijk over het woordgebruik spreken: 'ik hoor je dit woord gebruiken, zelf kies ik liever voor... want ...'

Oog hebben voor het leerproces met betrekking tot woordgebruik en gedrag, **wil niet zeggen dat we aanstootgevende woorden of acties goedkeuren**, noch discussies erover uit de weg gaan. We blijven tussenkomen in situaties die ongelijkheid voeden. We blijven mensen aansporen (ook onszelf) om stappen te zetten naar een gelijkwaardige samenleving.

Bij **ernstige of herhaaldelijke problematische voorvallen**, laten we de dialoog los en nemen we gepaste maatregelen.

- **We kiezen soms een andere focus dan taalgebruik.**

In sommige gesprekken kiezen we ervoor om de aandacht te vestigen op andere manieren om gelijke kansen na te streven:

- o **vertrouwen opbouwen** met oog op bondgenootschap tegen racisme en voor grondrechten.
- o **diep luisteren naar de oorzaken** achter een racistische uitspraak, om zo racisme duurzaam te keren (zie de [bondgenotenstrategie](#)).
- o het samen **acties voeren** voor meer gelijke kansen.

Wanneer we mensen warm proberen te maken voor acties tegen structurele achterstelling of inzetten op gedragsverandering, kan een eenzijdige focus op woordgebruik namelijk contraproductief zijn.

c) **Betere verdeling van de spreektijd en democratischer beslissingen**

Voor onze eigen activiteiten en werking letten we er sterk op om de **spreektijd zo goed mogelijk te verdelen** en mensen van verschillende bevolkingsgroepen **volwaardig te betrekken en te laten participeren** bij het nemen van **beslissingen**.

We moedigen ook anderen daarin aan.

Tot slot

- ORBIT kiest ervoor het **woord woke niet te gebruiken**. Er zijn te veel valkuilen in de Belgische context. Het woord woke wordt namelijk veel gebruikt als label om de aandacht weg te halen van een constructieve dialoog en acties voor gelijke kansen en grondrechten. Bovendien kan het wij/zij-effecten versterken. We zijn **waakzaam tegenover alles wat de aandacht van onze doelstelling voor gelijke kansen en grondrechten wegtrekt**.
- We zien woke-ism als deel van een **groter debat rond veranderend woordgebruik, verdeling van de spreektijd en democratischere beslissingsvoering**. Woorden, spreektijd en beslissingsvoering zijn gebonden aan een bepaalde tijd en context. Ze evolueren mee met onze samenleving, maar deze evolutie kost soms tijd. We willen mensen tijd geven om het proces van verandering te doorlopen. Woorden en gedrag hebben echter impact. We blijven mensen dus aanspreken op ongepaste uitspraken en gedrag.
- Het **volstaat het niet om enkel te letten op woordgebruik**. Er is nood aan **acties** om de **spreektijd** en **beslissingsvoering** beter te verdelen en om mensen toegang te geven tot **grondrechten en gelijkwaardige behandeling**. Het is een EN-EN verhaal.